

A SOKSZÍNŰ ÉS TARKA ERDÉLYI FALU

Változó ruralitások. A vidékiségi mai formái

Szerkesztette: Jakab Albert Zsolt, Vajda András

Kriza Könyvek 45. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2019. 261 oldal

A kötet a 2018. szeptember 21-én Gernyeszegen, az MTA BTK Néprajztudományi Intézetével és a SAPIENTIA EMTE Marosvásárhelyi Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszékével közösen szervezett Párhuzamos ruralitások. A vidékiségi formái Erdélyben – a Kriza János Néprajzi Társaság vándorkonferenciája című konferencia előadásából közöl válogatást. A Maros megyei településen szervezett találkozó időszzerű kérdéskör kapcsán biztosított szakmai keretet a tapasztalatcserére: a vidék fogalmának és a vidéki környezet átalakulásának körülményeit és következményeit vizsgálták. A szakmai fórum a KJNT korábbi vándorkonferenciáinak tematikáját folytatta, miután a korábbi években olyan témákat jártak körül, mint a kulturális gyakorlatok és reprezentációk, a helyi örökség használatának és megjelenítésének kérdése, a hagyománykonstrukciók őrzését, termelését és megjelenítését kiszolgáló és felügyelő archívumok, a néprajzi örökség paradigmáinak, társadalmi, kulturális valamint mediális kontextusainak vizsgálata.

A konferencia az erdélyi vidékkel és vidékiséggel kapcsolatos legfrissebb kutatásokat, az eddig elért eredményeket és tapasztalatokat mutatta be. A kötetben egyaránt helyet kapnak az elméleti igényű tanulmányok és egyedi esettanulmányok. A bevezető tanulmányban Vajda András a falusi közösségek és változó lokalitások néprajzi-antropológiai megközelítéseit, a változó és változatos, párhuzamos és különidejű mentalitásokat elemzi. Kiindulópontként Egyed Ákos történelmi idézi, aki az erdélyi faluról, mint "életkeretről" a következőket írja: „a falu az első világháború előtti korszakban lakóinak munkahelyi, települési, művelődési és közigazgatási közössége volt, szemben a mai faluval, amely legtöbb esetben csak lakóközösség.” Vajda írásában nyomon követi a paraszti polgárosodás folyamatát, a szocialista modernizációt, a dekollektivizációt és visszaparaszttosodás kérdését, értekezik a gazdasági stratégiákról, összegzésében megállapítva: Erdélyhez hasonlóan, az erdélyi falu is „sokszínű és tarka”, a „mozaikosság” jellemzi.

Balogh Balázs és Fülemile Ágnes a Kalotaszegen folytatott több évtizedes terepmunkájuk tapasztalataira alapozva a többszinterű etnográfia módszertani kérdéseit járják körül, azt vizsgálva, hogyan tudják "beemelni" a helyi népművészeti értékeket országos vagy nemzetközi jelentőségű programokba, fesztiválokba vagy kiállításokba.

A kötetben helyet kap még egy Kalotaszeget érintő téma: Szabó Lilla a Kalotaszegi Magyar Napok rendezvényt mutatja be. Azt vizsgálja, a hagyománnyá vált fesztivált valóban hagyományteremtő szándékkal szervezik-e, vagy a rendezvény inkább egy politikai játszma? A Napok társadalmi, kulturális és gazdasági hatásai vitathatatlanok, hiszen szórakozási, kikapcsolódási lehetőséget biztosítanak a helyi lakosságnak, a helyi vállalkozók forgalma a rendezvény idején megnő, és a kulturális turizmus fejlesztését is lehetővé teszik. Jelen pillanatban azonban a kutató számára eldönthetetlen: a Kalotaszegi Magyar Napok politikai játszma, manipuláció vagy a szervezők valóban elkötelezett képviselői a közösségnek, hiszen az évek folyamán az RMDSZ és az Erdélyi Magyar Néppárt párhuzamos rendezvényeket szerveztek.

Kovács Barna tanulmányában a megélt tér fogalmának elméleti hagyományait mutatja be. A materiális és a mentális tér elméleti feltevéseit a Marosvásárhely melletti település, Maroszentgyörgy urbanizációs fejlődésének elemzésével ellenőrzi.

Gagy József a földhöz való viszony megváltozásáról értekezik. Nyomon követi a földhöz való viszonyulást a totalitárius rendszerben, az 1989-es változást, majd az EU-s csatlakozást követően, és azt állapítva meg, hogy napjainkra a földhöz kötődő, erős identitással rendelkező falusi ember helyét a sokféle mesterséget űző és a földdel való szimbolikus kapcsolatból nemcsak kilépő, hanem azt megtagadó nemzedék vette át.

A kötetben sorban két esettanulmány következik: Peti Lehel egy mezőszegi település gazdasági stratégiáit elemzi, kiemelt figyelmet szentelve a gazdaságok jövedelem-szerkezetének bemutatására. Szilágyi Levente egy szatmári falu piacozási gyakorlatait kutatta, három család gazdasági stratégiáit és társadalmi attitűdjeit mutatja be. Helyet kap a magyar-cigány kapcsolatrendszer elemzése is egy olyan Alsó-Nyárád menti faluban (Nyárádkarácsonyfalván), ahol a cigányság a falu társadalmán belül már számbeli többségben van, a látványos építkezések következtében a falu arculata, társadalmi élete jelentősen átalakult az utóbbi évtizedekben. A tanulmányt Simon Zoltán készítette.

Nagy Ákos a szocialista urbanizáció destruktív hatásait vizsgálta két település esetében, azt a következtetést vonva le, hogy látható módon a felülről jövő, a helyi

rurális viszonyokkal nem törődő és átgondolatlan hatalmi beavatkozás sok esetben nem érte el célját, illetve visszafordíthatatlan károkat okozott.

Sárosi-Blága Ágnes a rurális elit identitásának vidékfejlesztési szerepét elemzi. Összegzésként megfogalmazza: fejlesztéspolitikai szempontból fontos kérdés, hogy az identitáskomponensek mentén milyen identitástípusok körvonalazódnak, és azok milyen tudásformákkal társulnak, melyek azok az identitáselemek, amelyek kooperációra való nyitottságot eredményeznek.

Biró A. Zoltán a székelyföldi térség innovatív agrárkezdeményezéseinek társadalmi beágyazottságát vizsgálja a strukturális mintázatok, gyakorlati eljárások és narratív formák alapján. A szerző szerint a lokális léptékű agrárinnováció jelen van a térségben, hasznos elemzési terepet kínál mindazok számára, akik a globális hatásoknak a lokális struktúrákra kifejtett hatásait kívánják vizsgálni.

Bodó Julianna a székelyföldi munkamigrációról ír, elsősorban ennek a rurális közösségekre gyakorolt hatását vizsgálja. A munkamigrációnak, meglátása szerint, hosszútávon pozitív hatása lehet a fejlesztéspolitikára, hiszen kiváltképpen a fiatalok esetében a külföldön vagy más környezetben eltöltött évek nem csupán a pénzszerezést jelentik, hanem egyfajta tanulási, szocializációs folyamatról is szó van. A szerzett tapasztalat pedig olyan fejlesztéspolitikai tényezőnek tekinthető, amely a helyi fejlődés előmozdítója lehet.

Balatonyi Judit a külföldi munkavállalás gyimesi értelmezéseit elemzi, a gazdasági migráció ugyanis az utóbbi években a Gyimesekben is totális társadalmi ténnyé vált, a társadalom valamennyi rétegét érinti. A mindennapi és nyilvános diskurzusok szintjén érezhető problémákat és a lehetséges megoldásokat tárja elénk.

Kotics József a zabolai cigány-magyar kapcsolatviszonyok változásfolyamatát elemzi 1998 és 2018 között, a lokális együttélési modellek jellemzése, az egymásról formált kép változásai által. Fontos célja a többségi (magyar) közösségnek a kisebbségi (cigány) közösség társadalmi integrációja. Az intézményes integrációs folyamat azonban nem valósult meg teljesen: míg az oktatásban az integrációs tevékenység komoly eredményeket ért el, addig a zabolai történelmi egyházaknak a cigányok vallási közösségekbe való integrálási törekvései sikertelenek voltak.

Bali János a Kárpát-medencei református falusi közösségekben végzett terep-kutatásait ismerteti. A kutatás célja egyrészt feltárni a vallásosság szintjét, másrészt választ keresni arra a kérdésre, hogy a vallásosság mértéke milyen módon hat a közösség állapotára, a települések jövőképre?

Kiss Dénes egy Maros megyei kastély revitalizációjához kötődő diskurzusokat, a helyi közösségnek a kastéllyal kapcsolatos attitűdjét és vélekedéseit elemzi. A helyi

közösség hozzáállása a kastély restitúciójának és revitalizációjának folyamatához kettős: az egzisztenciálisan, ideológiailag vagy érzelmileg motivált csoportok pozitívan, az ellentétes érdekű csoportok pedig negatívan viszonyulnak a kérdéshez.

A gernyeszegi konferencia és a kötet tanulmányai azt taglalják, milyen hatással van a vidéki életmódra, a különböző gazdasági stratégiákra, a közösségekre és a hagyományokra a falusi települések gyors infrastrukturális átalakulása, a gazdálkodás és a jövedelemszerkezet változása, a megváltozott gépi környezet és azok mindennapi használata. Vagyis azt, hogyan alakult át az erdélyi falu sokszínű és változó településsé, hogyan és miért gyorsult fel ez az átalakulási folyamat, kiváltva képpen Románia 2007-es EU-s csatlakozása után.